

Vakony. AESTUUS

san tannan	—	nimòrò 107
zanwuye kalo	—	san 1981
bp:24 - bamakò (mali)		
telefòn: 22-21-04 CCP : 0155		
dòròmè 5		
kibarudilalaw kuntigi: amadu ganyi kantè		

kibaru

a bè bò kalo o kalo, faso ka kibarudiso ka yamaruya kònò

gèlèya man jugu, yèrè labila de ka jugu

1981:

san kura

dusu kura

San o san, kibaru b'a kalanbagaw n'a lamènba-gaw fo; k'u wale nyuman dòn; ka dusu kura don u kònò, dinyè latigè cogo nyuman na. Laado don; a ka kan; wa, a cè ka nyi fana, bawo, a bè hòróaya sinsi.

O de siratigè la, nyinan, san 1981 daminè la, kibaru b'a nyini aw fè, mógsi kan'a yèrè labila cogo si la; bawo, a bè fò ko "kòrò kum ye nyémajò ye" cogo min na aw ka kan k'a dòn ko kalan fana kun ye bónogóla de ye.

kènèya:
mógo kana
k'i yèrè
sababu ye

Bamananw b'a fò ko "Ala m'i kisila halala ma". O ye kuma kòrò ye, wa, tinyè kòrò don fana. Mógo dun tè kisi yèrè nyina ma; f'i k'i yèrè tanga, yèrè tinyè kow ma. Yèrè tinyè kow ka ca, nka yèrè tanga ko ye kelen dòròn de ye, n'o ye sabali ye.

Mógsi tè se ka bana bali. Nka mógo bée bè se k'i janto i yèrè la. Min ye dòlòmin ye, ani dòròguta, ani sigarèti min, ani jènèyaba ni yèrè tinyèko tòw, fura foyi t'olu la sabali kò.

jèkulu:
bolo nkòni
kelen tè
bèlè ta

Kelenna foyi man di; kelenna foyi man kan. Hali Ala yèrè y'a kòn, fo k'a fara haramukow ni jurumukow kan. Mógo bëna mógo de bolo, i bè taa mógo de bolo. Mógo mago tè ban abada i mógo nyogón na, a kèra kelen, wali caman ye.

O de kòsón jè kanuna dinyè latigè ko bée la; i n'a fò baara; hadamadenya (hèrè ani hèrè tana); sóró (bèn ani lafiya); kanu (diya ani labanko nyuman) Juguya de bè mógo ban "jèkafò" ni "jèkakè" ma, n'o tè, bée nyè bè baganw ni kungo kònò sogow la nyogón kò

kibaru kanubagaw, aw san bée san bée kibaru kanubagaw kuma yòrò

Dòrógu man nyi

Tubabuw ka fura dilaléen dò bë yen, a bë fó min ma ko dòrógu, dòw k'a ma ko misondiya fura, o fura in bë ka kasaara cawan don jamanaw kónò bi, dòrógu suguya ka ca : a furakisè bë yen, wa hali a sigarati fana bë yen. An bë don min na bi, polisiw n'u ka cèsiri bée, u n'u ka kólósili bée, dòrógu bë jamana cawan kónò dè.

Dòrógu ka kan ka kèlè, bawo nafa si t'a la. Dòrógu bë ta mali jama-na fan cawan fè, w'a bë ta mógo cawan fana fè. A bë ta dugubaw kónò; a bë ta bugudaw fana na. A bë ta denmisènaw fè; a bë ta mógókòròbaw fana fè. Tubabu baarakèlaw b'a ta, sènèkèlaw b'a ta, móni-kèlaw b'a ta fana.

Mogòw ka dòrógu ta kunw tè kelen ye : Dòw b'a ta walasa tòorò min bë u ni kan a'nu miiri la, u hakili bë se ka bò o kò, bawo dòrógu bë mógo misondiya a ta tuma. Dòw fana b'a ta walasa ka dò fara u ka baara kè ta kan, bawo n'i misondiyara, i bë se ka baara cawan kè.

Nka n'i ye jateminè kè, nin bée ye fu ye, ka d'a kan ni mógo min ye dòrógu ta bi walasa i hakili ka bò i kunkow kò, dòrógu mana i bila sini i kunkow bë segin u mó la, dò yèrè bë fara u kan bawo dòrógu tali yèrè y'a dama kumko ye, hali ka dan wari nyinimi ma.

Ni mógo min fana ye dòrógu ta walasa i bë se ka tile fila baara kè tile kele kónò, ni dòrógu y'i bila i na tile fila kè k'i da, bawo i tè ma se ka baara wèrè kè n'i ma dòrógu dòwèrè ta tugun.

Nin waleyaw bée b'a jira ko dòrógu man nyi, hadamaden ma. Dòrógu ta baga fèn o fèn, a bée laban bë kè dòrógu ka jòn ye, bawo n'u ma dòrógu sòrò u tèna se ka fosi kè u yèrè ye. O bée tèmènnèn kò, dògotoròw ka fò la, dòrógu man nyi hadamaden yèrè farikolo ma kènèya ta fan fè.

Mamadu Nyama Jara

Iaadilikán

N'bèna ddoni fò kalan kan, Mun ye kalanko sumaya mali kónò ? Tubabu nana an nègèn n'u ka kalan min ye, o tè wa ! Donnibaga cawan bë irisiw la; cawan bë tubabu la; cawan bë arabuu la

Min y'o kè, o ye kalan ye wolokan na. N'a y'a sòrò an ka kanw tum kèra k'an ka kalam daminè, sisán tum b'a sòrò dònnibaga cawan bë Mali kónò.

O tuma, n'ba nyini malidenaw fè, fèn min ye an ka faso kanw kalanni ye, bëe k'i cèsiri a la kosèbè ; o nafa de b'an kan.

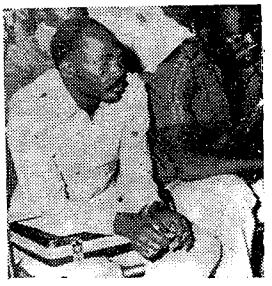
Anw yèrè ka dugu la, n'o ye shikòrò ye, balikukan daminèna yen nyinam. o kalanden bë sèbènni minw k'u yèrè ye, hali tubabu kalanden sam fila tè se k'o kè. O tuma, malidenw, an k'an cèsiri kosèbè balikukan kò, bawo faso ka bò mógo la.

N'ba nyini animatèrèw fè, u ka su fè yaala dabilè ka kalan kè konyuman; bawo kalanden nyè ye karamogò ye.

Lasinè Tarawele
Animatèrè ka bò
Shikòrò Baginda

kibaru kalanbagaw kuma yòrò

a cogo

baarada la,
taa ka na...
a bè bèn...
a faamuna...
su kora ?
dugu jèra.
a cogo ?

n ka cè,
an t'a lajè ?
sira kun na,
hèe, kotigi,
i ka nyi ?
a bè di ?
a cogo ?

an t'a dafa ?
haa, nin y'a dan ye.
yèrè tòrònpe,
ci sa,
ani mago sa.
a cogo ?

yòrò mènkòrò jakite
buguni

kalan

ne tégo ye di ?
ne tégo ye kalan
ne ye mun ye ? yeelen
nye jamana tulewa jiri ye
mbi sènèkèlaw bò dibi la
ka baganmara yiriwa
ni jamana den bò ye mmatarafa
caman bò bò bana juguw la
kalanbaliya ye dibi ye
fe dibi belebele
a ye te an ka kalan
walasa jamana na yiriwa

mamadu lamini hayidara.

kòmò jeni umaru

Umaru tun ye somaba dé ye. a labanna ka tuubi, ka kè silamè ye, ka moriya kè, ka kèlè lawuli boliw kama, fo mògò y'a tògò da ko «kòmò jeni Umaru».

Umaru n'a ka taalibèw ka kuma dòw filè nin ye :

naamu, n karamògò.
kili binna fara kan, kili bè nòoni,
fara binna kili kan, kili bè nòoni.
n'i y'i den kè kumandan ye,
a na lènpo kan'i la wo.

hè, hadamadenw, ha, denmisènw,
aw ye ko dòn, ko dòn nyògòn tè.
gan tè jany'a karibaga ma abada,
kurun tè bonya jeliba ma abada.
aw y'aw miiri, miiri de bè nyò kè dòlò ye.

naamu, n karamògò.
fan yurula kaba kan, fan bè nòoni,
kaba yurula fan kan, fan bè nòoni.
kabini ji ye jègè tobi,
dannaya banna.

hè, denmisènw, aw y'aw miiri dòonin.
kalo kònontòn nyètanci tè tile kònontòn ye.
kungo taa tè kungo taa ye, tobili, susuli,
aw y'aw taasi.

naamu, n karamògò.
kili kelekura fara kan, kili bè nòoni,
fara kelekura kili kan, kili bè nòoni.
shèba tè fèn jugu yègèyègè,
ka k'a denw kòrò dè.

hè, denmisènw, aw y'aw kòfili dòonin.
sòrò ni boji, kolobò ni nyinbò,
bofini kolon, yunuma ni tètè,
ani taama.

naamu, n karamògò.
fan wurula kuru kan, fan bè nòoni,
kuru wurula fan kan, fan bè nòoni.
maa mana wolo sa la,
i b'a siri i cè la.

Mahamadu Konta
Bamakò

sabali

Bana bë furakè cogo min ma, jogo fana bë furakè ten. Nkalon man nyi Mörön ma. Tinyè de bë laban.

Mogò man kan ka siran i mogò nyögón nyè abada. Jón ka kan ka siran Ala de nyè. I kama i jigi da i jón nyögón kan.

Eel kama nyinè abada Ala kó:k'a d'a kan Ala de b'an da, an ka dinyè latigè kónò. Ala ka sabali ni majigin di an ma.

Amadu Shiniwa
Animatèrè kono
joro Segu mara
la.

shariya

shariya tè du min kónò, baara nyuman tè kè o du kónò. shariya tè dugu min kónò, baara nyuman tè kè o dugu kónò. shariya tè jama-na min kónò, baara nyuman tè kè o jamana kónò. den ka bangébaga bonya, o ye shariya ye. dögò k'a kóro bonya, o ye shariya ye. mó-gò k'i ka dunan bonya, o ye shariya ye. faantam ka faama bonya, o ye shariya ye. faamaw ka nyögón bonya, o ye shariya ye. shariya k'a sigikan bato, o ye shariya ye. shariya ye fèn saniyalek ye.

Nka, ni shariya baarakè-la ye nidungò sira ta, ka shariya sigikan to yen, a bë shariya lanögó, ka sani-ya bò a la. o mana kë sa, a bë f'o de ma ko: kó solila ni kan min ye, jègè ma ti-la n'o kan ye.

idirisa bagayökò ka bò jalakórónin kangari mara yanfolila lamini.

samakò sigi cogo

Siraba dò bë bò Sibi ka taa Bankumana. O siraba in bë Samakò cè ci fila ye. Siraba tilebin fè mugu sow ka ca ka tèmè kórón fè bu-gu sow kam.

Mangoro tu bë Samakò ni tilebin cè; falanin fana bë mangoro tu ni tilebin cè. Samiye fè, musow caman bë bò ka malo sènè fala in kóndò.

Samakò sigira kabini san 1844;a ni nyinan cè ye san 136 ye.O san 136 kónò, dugutigi 16 sigira Samakò kumma.

Dugutigi fòlò kèra Karinga Kónè ye. 2 man kèra Temabokòri Kónè ye. 3 man Numu Tènènbokòri Kónè. 4 man Feremisa Kónè. 5 man Marakè Tumani Kónè. 6 man Takadikè Tumani Kónè. 7 man Worekèmam Kónè. 8 man Nci Kónè. 9 man Jurukérò Kónè. 10 man Fasayi kónè. 11 man Kóbala Kónè. 12 man Falil Kónè. 13 man Kenjamari Kónè 14 man Dugutigi Kónè. 15 man Lamixiba Kónè.

Sagaba Kónè, min ye dugutigi 16 man ye, o bë dugukumma sisam.

Nka feli bë Mali Baliku-kalandenw bée ye. Nka feli bë Bankumana Sefudezafu ye, n'e ye Duguna Tarawele ye.

Mambì Jara
Balikukalanden
Samakò-Sibi

an ka denmisènw fo

kènè bëe n'a tigi den,
den bëe n'a dugujè kan den
gave denmisènw,
tumutu denmisènw,
mèti denmisènw,
segu denmisènw,
sikase denmisènw,
kulukérè denmisènw

kayi ni bamakò denmisènw, aw ni ce !

denmisèn minw ka kalan ma kë yérélafili ye,
denmisèn minw ye fasiya bato, ka fase danbe sinsi.
denmisèn minw ye fale ni bese ta,
ka mugu ni kise denin, ka jé ta, ka gafe ta,

aw ni ce !

aw kèra fase sèmè jiri ye, jiri min tè kari.
ka kë fase sankérèta ntulema ye, dum tè
min ségè, ji t'a teli, a tè yégéyége.

aw ni ce !

cèbakérè nyamantanw, sankalama dununw,
bimibinisaw, jamana jigiw, aw ni taama !

kibaru kamubagaw ka feli-b'aw ye.

cèkérè sangare.

muso jiginso dayèlèla kòkun

Tarata don, Zanwuye kalo tile 1, san 1980, kókunkaw ye nyènajèba kè u ka sèkitèri musojiginso dayèlèli la. Kòkun ni Baginda cè bè kilomètèrè 7 bò.

Dugu minw b'a sèkitèri kónò, olu ye Farakan, Palaso, Masakóni, Sebela ani kòkun yèrè ye. Nyènajè in nyèmogòya dira Baginda Kumandan ma, n'o ye Seku Jakite ye. Nka, a ma yen sóró; an jènyogón Sanbu Tarawele, min ye Operashón kuntigi ye, o kèra a nònabila ye.

Baginda "UDPM" n'a sèriwusidaw nyèmogòw bée tun bè kènè kan. Tuma min jama kamalila musojiginso in da, la, Mejan Tarawele, n'o ye Masakóni dugutigi ye, o ye kuma ta, ka nyèmogòw bisimila sèkitèri bée tògò la.

A ye musojiginso ko in kunkun n'a nyènyèn bée tòmò. Gèlèya minw yer'a la; fèerè minw tigèra ani dèmè minw bòra sèriwusidaw ni nganiyanyumantigiw bée yòró ka se olu ma; a da sera u bée ma, k'a bée walenyumandón.

A ko sèkitèri mógoj jèra n'a ye musojiginso in tògò ka da kumandan na: u y'a wele - "Maternite" Seku Jakite - ka d'a kan a tile de diyara u la. O tèmènnen kòden fòlò min bè wolo so in kónò, shè l bè faga o ba ye tile o tile gatigiw fè, fo ka taa barajuru bin don min.

Ni den min kèra cè ye, a tògò bè da sanbu la, k'o sababu kè u t'a ka bonya ni majigin ni dèmè sara sóró; wa ale de fana ye so in fara fòlò da. Nin den kèra muso ye, a bè wele Fanta, n'o ye Sanbu muso tògò ye. (Tègèrèw ni dununw y'o laminè).

Sanbu ka jaabi la, a ko bonya bè; bonya lasegin bè. A nisondiyalen bè kókunkaw fo, kumandan tògò la, tòn tògò la, a yèrè tògò la.

A y'a jira k'u ka bén de nana ni nin ye; nka, halisa u k'u cèsiri; baara tò bè kò. So jôlen t'a bannen ye. U ka so in ladon konyuman; musow k'a matarafa. A ko ale ka Operashón b'i jô ni furaw

ni baarakè minènw kun fòlòw ye, k'olu di u ma. (Dununw ni tègèrè y'o laminè).

Baginda mara Dòkotóró kuntigi, Umaru Ali Tarawele ye dògotoroso ni musojiginso nafa jira dugu kónò. Yèrèdèmè taama-shiyèn don.

A ko a bè wele bila jama ma; bée ka saniya sira taama, n'o ye yèrètanga sira ye; ka d'a kan banafuraw ka gèlèn sisan, wa fura wèrè diya o diya, yèrètanga nyogón tè.

A sóróla ka musojiginna jira jama la; ko a tògò ye Fatumata Tarawele.

Kòrófòw tèmèlen kò, jama nyèmogòya tun bè Sanbu min bolo, o ye finikónò jènintigè ka bò so da la, bée k'a kónóna filè.

Muso jiginso in ka bon;a soden ka ca; u lafèrèlen; u jèlen. Dalanw bè yen; nka olu ma dafa. So filèlen kò ka ban, kòtèdenw ye kòtèba dònsenw bée jira, ka tulonkè fènw caman labò : Mèrèn n'a muso; nabala sotigi; jarawara; kónò; o n'u nyogonnaw.

Dugurakòrò balafòlaw fana ye nyènajè in sankòròta kosèbè. Dumuni siya bée tòbila; minfènw ma dèse.

Ayiwa, nbè min fò sèkitèri tòw ye, o ye u ka kòkun nò minè. Fasoden nyumanya tè nènkun na dè! A bè kewale de la. A tè suma mure la; a tè suma nónkón la; a tè kòròta basikili la. Nka, a dama dòn man ko.

Cèkòrò Sangare
Lakòlikaramogò
Baginda.

foro suma ko

kabini fòlò fòlò, sènèkèla bée b'a dòn ko sènè tè kè ka nyè, n'i m'i hakili sigi. bawo, ka suman si nyènatòmò, ka danni waati dòn, ka sènèfènw ladon ani k'u tanga tinyèni ma, ka sènèfèn sòròlenw lamarai konyuman, an'a nyògònna caman, o si tè nyè hakili kò.

sisan, yèlèma minnu donnen bè sènèkè cogo la, i n'a fò, ka sènèkè minènw ta juru la, ka nògò don foro la, ka sènèfènw furakè, olu bè mògò wajibiya ka jateminè kè, walasa i kana bònè i ka sènè baara la. o jateminè bée dun bè bò jateminè fòlò min na, o ye k'i ka forow suma k'u hakè dòn. o de y'a to, sènèkè sèriwusida bée bè foro suma ko gèlèya sènèkèlaw ma, ko bée k'i ji ja ka foro suma cogo dege. o lahalaya la, an ye sèbèn dò sòrò ka bò kòori sènè sèriwusida yòrò Kucala, sèbèn min bè kunnafoni di sènèkèlaw ma foro suma ko la. o sèbèn labènna mògò minnu fè, o ye Adama Tarawele ye, ani Zan Piyèri Dèrilòn, ani Mamadu Yusufu Sise. an ye tali kè o sèbèn in na, ka o kunnafoni lase kibaru kalanbagaw fana ma.

foro suma cogo mògò dòw fè

a bè mògò dòw kònò ko n'i b'a fè ka foro suma k'a kè taari kelen ye, a dan ye k'a kèrè naani suma, k'a bée bén mètèrè kèmè ma.

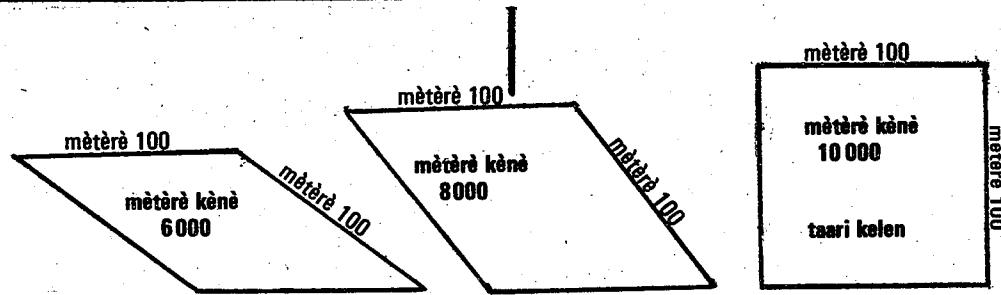
o la, o mògòw bè foro suma cogo min na, o filè nin ye :

- u bè fòlò ka bòlò kelen turu foro seleke kelen na.

- o bòlò fòlò turulen kò, u bè bòlò fila turu. foro kèrè fòlò la, ka tilen bòlò fòlò ma. o baara bè kè ni juru ye, min janya ye mètèrè 50 ye. u bè bòlò filanan turu mètèrè 50 hakè la, ka tila ka bòlò sabanan turu mètèrè 100 hakè la. o bòlò saba bée ka kan ka tilen nyògòn ma.

- u bè tila ka taari kèrè saba tò nyini o cogoya kelen na.

- n'u banna o la, u bè bòlò kelen turu taari cèmancè la, ka taari tila naani ye, walasa nògò tila cogo bè nògòya. u b'o tila kelen wele ko "juru kònò tila".

foro suma mana kè o cogo la, dòw ta bè bén taari kelen ma, dòw ta tè bén a ma. bawo, ka kèrè naani dakènyè ka bén mètèrè kèmè ma, o dama tè foro kònè kè taari ye.

foro kònè saba ja filè nin ye. n'i y'a lajè konyuman, i b'a ye k'a fò k'o saba bée kérèw janya ye kelen ye. nka, o si ni si kònè hakè tè kelen ye. n'i y'o kérè kelen kelen bée kè mètèrè 100 ye, foro min ja bée numan fè, o bè bén mètèrè kònè

6000 ma. min ja bè cèmancè la, o bè bén mètèrè kònè 8000 ma. min ja bè kinin fè, o kelen de bè bén mètèrè kònè 10 000 ma, n'o ye taari ye. bawo, o kelen de selekew tilennen bè konyuman, k'a kè kare lajika ye.

o la sa, i mana wuli k'i b'i ka foro suma, i k'i hakili to ko fila de la :

- ka kérèw latilen konyuman,
- ka selekew kè seleke tilennen ye (dòw ko : seleke jòlenw).

foro suma cogo nyuman

o tuma, n'i b'a fè i ka foro ka kè kare ye, ka bén taari kelen ma, o suma cogo filè nin ye :

1. i ni mògò fila de bè taa foro suma yòrò la. aw bè taa ni minnè minnu ye, o ye :

- bòlò jan segin,

- bòlò surun wòorò,
- juru jan kelen, min janya ye mètèrè 50 ye,
- juru fila min janya ye kelen ye, i n'a fò, mètèrè 10 nyògòn,
- juru fila wérèw min janya ye kelen ye, i n'a fò, mètèrè 5 nyògòn,
- daba, jele, ani bese.

2. i bè fòlò ka foro kérè fòlò danbò, ka bòlò jan saba turu o la. kelen bè turu foro seleke fòlò la. i bè juru jan kè ka mètèrè 50 suma, ka bòlò filanan turu yen, ka juru jan kè ka mètèrè 50 wérè suma, k'a tilen bòlò fòlò ni filanan ma, ka bòlò sabanan turu yen.

mètèrè 50

bòlò jan wolon

bòlò jan segin

bòlò jan sabanan

3. kèrè fò
bè foro se
konyuman.
- i bè bò
danbòlen r
nyè, k'u i
suma ni m
rancè kè l
saba, turul
gòn ma k
- i bè mèt
kun siri, l
konyuman,
kelen ye.
nton don b
ka juru filc
lò surun tu
- i bè juru

ko

foro suma ko

3. kérè fòlò mana danbò ka ban, i bë foro seleke fòlò sigi, k'a tilen konyuman. o tilen cogo filè ninye :
 - i bë bòlò surun fila turu kérè danbòlen na, bòlò jan fòlò kò n'a nyè, k'u ni bòlò jan fòlò furancè suma ni mètèrè 5 juru ye, k'o furancè kë kelen ye. u ni bòlò jan saba, turulen ka kan ka tilen nyögòn ma konyuman.
 - i bë mètèrè 10 juru fila ta, k'olu kun siri, ka nton kë a la, k'a kë konyuman, juru fila janya ka kë kelen ye. i bë juru kelen kun na nton don bòlò surun turulen fòlò la, kajuru filanan kun na nton don bòlò surun turulen filanan na.
 - i bë juru fila ninnu sama, ka taa

bòlò jan fòlò kuntilenna na. u bë nyögòn kumbèn yòrò min na, i bë bòlò surun sabanan turu yen.
 - o la sa, seleke tilennen bë sòrò bòlò jan fòlò yòrò la : kérè min fòlò danbòra, ani min bë bòlò jan fòlò la ka taa bòlò surun sabanan kumbèn, o fila kumbèn yòrò ye seleke tilennen de ye.

4. i bë kérè filanan danbò : i bë juru jan ta, ka mètèrè 50 suma ka tilen bòlò jan fòlò ni bòlò surun sabanan ma. i bë bòlò jan naaninan turu mètèrè 50 hakè la, ka juru jan kë ka mètèrè 50 wèrè suma, k'a tilen bòlò jan fòlò, bòlò surun sabanan ani bòlò jan naaninan ma,

ka bòlò jan duurunan turu yen. o ye kérè filanan danbòlen ye.

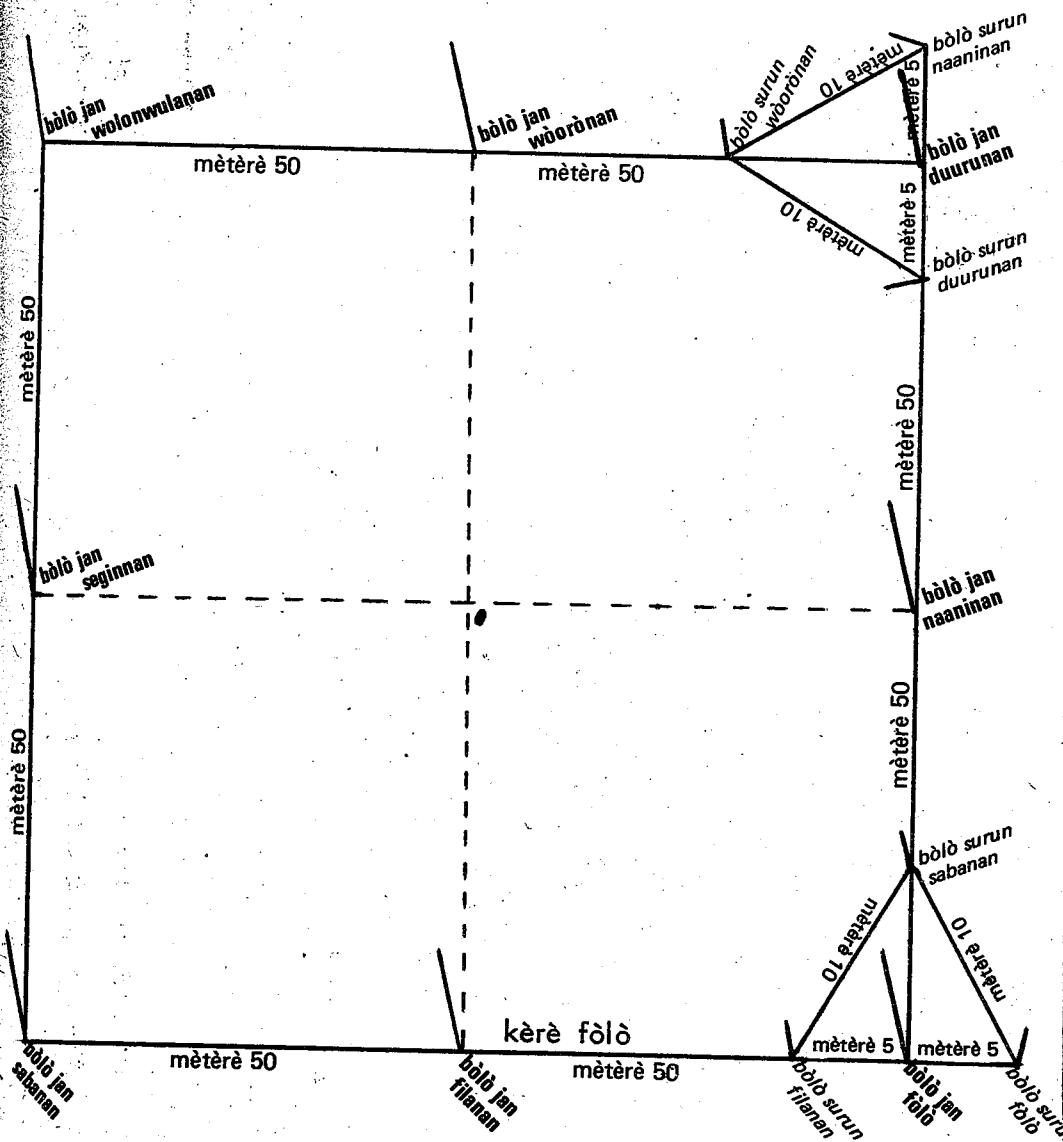
5. bòlò jan duurunan yòrò la, i bë seleke filanan sigi yen, k'a tilen. i ye seleke fòlò sigi cogo min na; i b'o kë o cogo kelen de la : ka mètèrè 5 juru kë ka bòlò surun naaninan ni duurunan turu bòlò jan duurunan kò n'a nyè, k'a tilen kérè filanan in danbòlen ma. ka mètèrè 10 juru fila ta, k'u nton don bòlò surun fila inw na, k'u sama ka bòlò surun wòorònan turu u kumbèn yòrò la.

6. i bë kérè sabanan danbò, k'a kë mètèrè 100 ye, k'a tilen bòlò jan duurunan ni bòlò surun wòorònan ma, ka bòlò jan wòorònan turu mètèrè 50 hakè la, ka bòlò jan wolonwulan turu mètèrè 100 hakè la.

7. a tò ye ka kérè naaninan danbò : i bë juru jan ta, ka mètèrè 50 suma, ka bòlò jan wolonwulan na, k'a tilen bòlò sabanan ma, ka bòlò jan seginnan turu o mètèrè 50 hakè la. o mana kë, i bë juru jan ta, ka bòlò jan seginnan in ri bòlò jan sabanan furancè suma. n'o furancè bënnna mètèrè 50 ma, i bë se k'a fò ko i ka foro kèra kare lakika ye, k'o bë taari kelen bò.

n'i b'a fè k'o taari kelen tila naani ye, i b'a cètigè, ka bòlò jan naaninan na, ka taa bòlò jan seginnan kumbèn, k'a cètigè ko kura, ka bòlò jan filanan na, ka taa bòlò jan wòorònan kumbèn. o mana kë, taari tilala tila naani ye, minnu kelen kelen bëe kënè hakè ye kelen ye, n'o ye mètèrè kënè 10 000 tilalen ye naani ye, n'o bë bë mètèrè kënè 2500 ma. o tila cogo bë se ka ko caman nògòya, i n'a fò, nògò tila ko, furaji labèn cogo, an'a nyögònaw.

(a tò bë bò kibaru nata kònò)

Amadu Ganyi Kante ka hakili jakabò kuma

Dali ni kenyèli

Nansaraw ko: "dinyè latigè minèli a nyè jugu ma, o kòrò tè dòwèrè ye farati kò, farati min ye sabali kókan ye. Bèe y'a dòn ko sabali ni farati cè ka jan, i n'a fò jègè jalan ni baji.

A kac'a la, mógo caman bolo, nógoya ni sóró; ani hèrè ni tògò bée lajèlen sababu bée bò hadamaden yèrè de la. Olu ka famuyali la, gèlèya ni tòorò bée turu ye Ala de ye. Ni min kèra baanaba ye, o ka cèkisèya, wali o ka mu-sokisèya de fòlò bée fò. Ni min ntanyara, o yèrè ka wale juguw sababu kósón, a bée fò ko Ala y'a ka sebaya jira o tigi la; k'a sóró o ti-gi yèrè nò b'a la.

Min ye tinyè ye, n'o ka kan ka to mógo kónò o ye kenyèli de ye. Mun-kenyèli? Hadamaden kè-nyèli. Mógo dara cogo kelen na, nka, mógo si ni mógo si ma bò nyogón fè dinyè latigè nógoya n'a gèlèya la. Dò haminako ye dò tulonnan-ko ye. N'a fòra ko bée k'i dògómaya mógo bugó, dò tègè bée se dò buran ma. Dò ka daraka ka ca ni dò ka tile la fana na suro fana fila bée

lajèlen ye. Dò ka bónè ye dò ka hèrè ye.

Ni kow b'o cogo la sa, mun ka kan ka fò wa-lasa k'an kelen kelen bée dèmè an ka dinyè latigè cogo nyuman na? Fèn caman ka kan ka fò, bawo, mógo n'u kunkow ka ca cogo min na, misaliw ka ca o cogo kelen de la.

A kèra cogo o cogo dinyè latigè cogo nyuman sinsinen bée ko minw kan, olu kunba-kunba dòw filè:

Sabali: Fèn bée bée sabali kónò. Hadamaden ya nyèli ka gèlèya sabali kò. N'i ma sabali, i tè lamò; i tè ladamu; i tè kalan; i tè yaafa; i tè nyuman k'i yèrè ye, sanko mógo wèrè ye.

Baara: Foyi tè sóró baara kò. N'a fòra baara,

a fòra sèbè; a fòra sè-gèn, i n'a fò wòsiji tò-nò. Fèn o fèn n'o sóró la nanbara la, k'o sóró sonyèli ni yuruguyuruga la, o fèn bée t'o sira ju gu kelen de kónò, ka só-ró a ma mago nyè a tigi ye, sanko mógo wèrè ye.

Limaniya: Mógo k'a dòn k'i mógo nyogón nò kisè kelen si t'i ka kow na-gasili la, o ye fènba ye

O de kósón an'y'a fò ko dali kèra, nka kenyèli ma kè. N'e mógo o mógo ma limaniya sóró i ka kow latèmèn cogo la dinyè kónò, i tè nyuman k'i yèrè ye, i tè nyuman kanu mógo wèrè ye.

Dèmè: Kabini dali kèra; kabini dinyè kèra sigi yorò ye; kabini hadama-denw wolomara, mógo bée bò nyogón nun ma. O de

siratigè la a bée fò ko ni faantan sigira ka mèn waritigiw kòrò, a yèrè bée kè waritigi ye;

ko ni waritigi fana sigira ka mèn faantanw kòrò, a bée kè faantan ye. Dinyè sigilen bée nyogón dèmè de kán. N'e mógo min k'i dòrón, i bée nka-lon na, bawo, n'i y'i kòsin mógo la sóró kó-nò, ni gèlèya ser'i ma, i n'i nyèsin mógo ma.

A kac'a la, ni mógo min sabali la; ka farati dabila; ka baara kè, k'i ka sóró don da nyuman fè; ka limaniya só-ró i ka kow latèmèn cogo la; k'i hadamaden nyogónw dèmè a tuma la, e tigi ka dinyè latigè bée nógoya i bolo. N'i y'a mèn a bée fò ko mógo ye-cogo de b'i ka batigè nógoya, nyumanya don. Ye cogo nyuman tè dè... Wale nyuman don.

Amadu Ganyi Kanté
Kibarudilalaw Kuntigi
Bamako (Mali)

mali fiyentòw ka san yèlèma seli 6 nan :

K'a ta san 1980 Nowanburu kalo tile 28 la, k'a bila a Desanburu kalo tile 8 la, malidenw y'u ka laada sira taama ka nyèsin an balima fiyentòw ma.

Kabini san 1975, sam o san, dögökun kelen bè kè-rènchèrèn fiyentòw tògò la; o dögökun ye dèmè ani taa-si dögökun ye. Dögökun in sigilen don sen kan "AMPSA" ka hukumu de kónò. "AMPSA" ye jèkulu ye min nyèsinnen bè fiyentò jòyòrò sabati-li ma faso ka nyètaa

bè fiyentò jòyòrò sabati-li ma faso ka nyètaa sira kan.

K'a ta mara bana la, ka t'a bila bana suguya caman wèrèw la, olu bée bée se ka kè sababu ye ka fiyen lase hadamaden ma. O kósón, an bée bi min na, fiyentòw ka ca Mali kónò; u bée taa mó-gó 200.000 la;wa denmisènw ka c'u la fana.

Mali ye faantan jamana de ye;a ka sórd ka dögó ko sèbè; sóròda wèrè t'a bolo cikè ani bangamara, ani bololabaara tòw kó. Walasa faso ka bó nògò la, a ka kan fasoden bée de ka baara kè. O kama, "AMPSA" y'a kanu, fiyentòw fana ka dèmè, walasa u k'u seko kè faso baara la.

O hukumu kónò, lakòliso dò dayèlèla fiyentò denmisènw kalanni kama ; Ala ni "metodi barayi" sababu, n'o ye kalan cogò ye min kèrèn

kèrènnen bè fiyentòw doron ka ma, denmisèn nyètigiwibe kalan o kalan kè, u fana bè se k'o kè.

O kó fè, mógo kóròba fiyentòw fana bè dege bolo-labaaraw la. Nyè tigiw bée fèn o fèn dilan, u b'o nyogón dilan ; k'a ta sigilan la ka t'a bila dalanw la, ani minèn caman, minw nafa ka bon kosèbè.

"AMPSA" ka nin nganiya sirilen diyara bée ye. Sabu a bée faso de lafiya. Fiyentòw ka kalan; fiyentòw ka baara kè, ka fèn feere fasodenw ma; k'u yèrè balo, ka tila ka jamana lahinè, o ka fisa u tolen ye ten, yaala la, saraka deli bambali la.

A ka kan, fasoden bée, cè ani muso, denmisèn ani mó-gó kóròba, bée lajèlen ka "AMPSA" dèmè k'a ka nganiya in sabati. Walasa fiyentòw ka kalan ; walasa u ka baara kè, ka fara jamana den tòw kan, ka faso jó.

Badama Dukure
Kibarudilala
Bamako.

bamanankah

ja.....balance
jabi.....henné
ee.....oh!
è.....exclamation
èrèsi.....herse
fa.....remplir
faden.....rival
faga.....tuer
gadonmuso.....ménagère
gaari.....fil
gala.....indigo
halaki.....détruire
halii.....même
halibile.....à présent
kaana.....corbeau
kaani.....gribouillis
kaara.....secco

Nunna Siginidenw

(Nasales)

an.....anw.....nous
en....denbaya...famille
èn....bèn....rencontrer
in....binkènè.....vert
on.....bon.....lancer
ón.....bón.....aigle
un....bunsan.....frange
Samanni Siginidenw

(Voyelles longues)

aa.....daamu...plaisir
ee..feerefèn.marchandise
èe...bèelè...petit vase
ii...diinèjugu..égoïste
oo...joona.....vite,tôt
ôo....fónò.....vomir
uu....duuru....troubler
adèrèsi.....adresse
aladelie.....maraboutage
alakolo.....ciel
badaa.....toujours
bajalam.....canal
bajinèti.....bafonnette
da.....pian
da.....créer, tisser
dabada.....soc
ja.....héberger

tayiru banbera ka maana:**Bitòn kulubali**

a ko :

- den wolo kun ye,
ko mògò ka sigi i kunsigi suma na dè..

a ko :

- wa, ne bòra n kunsigi suma na dè,
n sigira tile la.

Bitòn ko : - mun kèra ?

a ko :

- ne ye nkòyò min da yan,
a ko : ne y'a nkòyò da e n'i dògòninw ko la,

ani i furu nyògònw ni i kanu nyògònw ko la.

n ko ba da fè sigi kun ye hinè ye.

nka, n'a fòra k'a fò hinè kun kèra magan ye...

ne bè ka baara min kè,

n'o ye nkòyò sènè in ye,

n mana bilennen min ye,

ni n ko ala mana an si,

n bè na ka n'o kari,

n bè na a sòrò,

bilennen tè yen, gananma tè yen.

n kònòganna dè.

a ko : - maama, o dun bè kè cogo di ?

a ba ko :

- ne tè a kè cogo dòn.

kè cogo min ka kan ka bèn i yèrè ma, Mamari,

i ka kan k'o baara k'o la.

Bitòn ko : - o tuma na,

ko : maama,

ko : n y'a mèn,

ko : baasi tè.

*

* *

u ye dògòkun kè o la,

Mamari ma wuli ka bò a nò na.

dògòkun nana ka na ban tuma min na,

a sòròla ka laban ka na a ka dafila ta,

ni k'a kònòmaya.

kònòmaya ye mun ye ?

ka mugu k'a kònò,

ka kisèden duuru ta k'u bila a san fè.

a sòròla ka laban, ni k'i bin o la,

ka n'i jò nkòyò foro kònò.

a ye dingèba tigè nkòyò foro kònò, k'i sigi.

k'a ta fitiri tuma, kabini alfajiri ma se,

Mamari bè nkòyò foro kònò.

a sigilen nkòyò foro kònò,

sunògò nana Mamari ta sifana dun tuma fè,

a dalen sunògòra nkòyò foro kònò.

cèbakòrò sunògòra tuma min na,
sanfinyè tora ka na da,
alfajiri kènè nana ka na ci tuma min na,
kènè canjurufulika tuma fè,
baji sumaya ani dugutilama finyènin min bè ci,
o sumaya barika bonyanen a ma,
cèbakòrò girinna ka fo ka wuli.

a wulila minkè, a y'i nyè dayèlè.

a nyè sigilen bajì kan,

a y'i to ka faaro kète ye ka bajì fara ka na.

jì bè to k'a kunsigi ta,

ni ka t'a da a bokolo kan.

faaro ye yan filè,

a ma mògò ye,

a ye yan filè,

a ma mògò ye.

a sòròla ka laban ka ba kankun minè,

ka yèlèn nkòyò foro kònò.

a donnèn nkòyò foro kònò,

a mana mònèn min ye, a b'o kari a kinin fè,

a mana geren min ye, a b'o kari a numan fè.

a tora o de la,

fo a y'a nyènata sòrò.

*

* *

a ko a bè segin a kò,

Mamari ye a kan falaka bò min kè,

faaro y'i kun jèngè,

a nyè ni Mamari nyè kèra naani ye.

a nyè ni Mamari nyè kèleñ naani ye,

faaro ko a bè girin ka taa,

Mamari ko : - faaro,

ko : don bèye nson ta ye.

nka, donnèn kelen ye fèntigi ta ye dèrè

a ko : ala y'i latigè n ye bi,

a ko : wa, i fara nyògòn kan.

a ko : - Mamari.

a ko : - naamu.

a ko : - n mago to.

Mamari ko faaro ma, a ko :

- n tè i mago to dè.

a ko : - n mago to, Mamari.

a ko : - n t'i mago to dè.

a ko : i labèn.

ko : ni n ka marifa kisèdenw y'i jè,

o y'a sòrò, u b'i nyèmògòn na.

ka masala

tayiru banbera ka maana

a ko : - Mamari.

a ko : - naamu.

a ko :

- n'i y'a ye, ne ko i ka n mago to,

a ko : dinyè ye jigi ye, lahara ye jigi ye.

a k' : o de kosòn, ne k'i ka n mago to.

daliluw dò bè n fè,

a ko : n na o d'i ma.

Bitòn ko :

- mun daliluw b'i fè ?

a ko : ne ba k'a ka sègèn kè,

kabini nkòyò tulo fila,

ka n'a kè tulo saba ye,

ne ba ka nin baara nyuman bée lajèrèlen kè ka ban,

o sigilen bè a hakili la k'a fò

o bè kè ne ni n balimaw jigi ye,

e bè na ka na don o nkòyò de fè,

k'o gerenw kari,

k'a mònénw kari,

ka segin ka laban ka t'i dg n'o ye jì kònò,

ne kèlen k'i minè, ko n k'i mago to,

n b'i to mun sababu kosòn ?

a ko : n t'i mago to.

a ko : hali ni ala y'i to yen, n t'i to yen.

faaro ko :

- wa, baasi tè.

n'i y'a ye, ne ye nin fò i ye,

a ko : n fa bè jì jukòrò farawo kònò,

n ba bè jì jukòrò farawo kònò,

n b'a fè an ka jè ka fara nyògòn kan.

ni ne ni e taara,

i ka t'i nyè da u kan,

ne nyè na, olu bèna fèn k'i ye,

fèn min ka girin nkòyò in sara nyògòn ye.

a ko : - o ye mun fèn ye ?

a ko :

- ne kòni tè se k'o dantigè i ye, fo n'i taara.

a ko :

- ne tè jima fèn ye,

a ko : n tè se ka don jì la.

a ko : si tè n kò kan,

a ko : anw bunadamaden sennin-filaw,

jègè t'an ye, faaro t'an ye, an tè jì dòn.

a ko : e dun ko an ka taa nyògòn fè.

faaro ko :

- an ka taa.

a ko : n'an sera yen,

a ko : ne fa bè jì fyè ka sin i ma, i kana siran.

a ko : n ba bè jì fyè ka sin i ma,

i kana siran, Mamari,

a ko : n yèrè bè sòrò ka laban k'i dantigè,

n b'i dantigè n fa ye,

n b'i dantigè n ba ye,

i nalen bè na cogo min na,

ani i ye fèn minnu kè an ye.

nka, n'i sera, Mamari,

n fa bè dinyè fèn bée kémè kémè d'i ma,

i kana sòn dinyè fèn bée kémè kémè na.

n ba bè segin ka laban

ka dinyè fèn bée kémè kémè d'i ma,

a ko : Mamari,

kana sòn dinyè fèn bée kémè kémè na.

a ko : i b'a fò n fa ye, a ka fini si dòonin d'i ma,

k'i bè taa ka t'o shèn bamananna.

a ko : ni n fa ye o d'i ma,

a ko : Mamari, i mana taa ka t'o sènè,

o mana kè fèn min ye,

tuma saba, sanga saba ni waati saba kònò,

a ko : ne ni e maria nyògòn ye,

a ko : an na jè, ni k'o lakali nyògòn ye.

Bitòn ko : - baasi tè.

Bitòn Kulubali maa-faa-donso,

a dinyèna ni faaroden ka fôlen ye,

a ko : - n bè taa i fè.

*

*

a sòròla k'a ka marifaw ta, k'u fara nyògòn kan.

a ka ku tigè muru minnu b'a kun,

a y'olu ta, k'olu fara nyògòn kan.

a ka jurukisè min bè yen,

n'a ye sogo faga, n'a b'o kè ka sogo senw siri,

a y'olu fara nyògòn kan, k'u bila npalan kònò.

a sòròla ka jigin faaro nò fè jì kònò.

u nana ka na se tuma min na faaro fa ma,

faaro fa ye jì fyè ka sin Bitòn ma.

a ko a bè girin, ni ka segin a kò,

faaroden y'a ta a tègè ma.

a ko : - baba.

a ko : - naamu.

a ko : - dinyè ye jigi ye, lahara ye jigi ye.

i bè fèn o fèn kè nin na sògòma in na,

i bè o nyògòn kè ne na.

faaro fa y'i kan to a den ma o la, ko :

- mun kosòn ?

(a tò bè bò kibaru nataw kònò)

Mariyanmadi sisoko lawale

burudaamè kèle

san 1887, *tubabuw* bòra **kulukòrò**, k'u bè taa **tumutu**. *burudaamèw* ko k'u tè don tumutu, bawo dugu tun y'olu de ta ye. tumutu minèna tubabuw fè, san 1893.

nka, **takubawo** kèle ma diya tubabuw la : burudaamèw ye **bòniye**. ka kèlebo lo ci, k'a yèrèkè.

o kòmasegin kéra **nyafunke** kèle ye. o de ma diya burudaamèw la.

denw tun sigilen bè tumutu lamini la. tubabuw ye mògò minnu bila ka taa o burudaamè minnu kèle, u y'olu bée faga **tumutu** ni **banba** cè. tubabuw nan'u ka kèledenw sigi **banba** ani **gawo**. burudaamè faama madidu sara.

* ale de ye burudaamèw bée wuli; k'u jò tubabuw kama.

tubabuw selen burudaamèw la, firun minèna k'a bila kasò la tumutu. o kò, u taara n'a ye gawo. nka, firun tè cè ye, min bè se ka mara kasò kònò. firun bòra a yèrè ye kasò la, ka taa a ka mògòw sègèrè.

u ye kèle daminè tugun. **anderabukan** kèle ma diy'a la. nka, firun ma se ka minè.

firun sigir'o nò na. cè si tun tè se muru la kèle la k'o bò. a tògò tun bée bée da o waati.

firun de taara tubabuw nègèn gawo, ko kèle banna u ni nyögòn cè, k'u sònna tubabuw ye. nka, firun de tun bée burudaamè lamuruti tuma bée.

aliman kèle tun bée sen na waati min,

* **akorakòr** kéra burudaamè faama ye. firun kò. o sònna tubabuw ye. burudaamè kèle banna san 1916 la.

